

Autodemokracija ustavnih promjena

Autor: Gordan Bosanac

U generalnom pospremanju i revidiranju domaćeg zakonodavstva, a sve zbog tako dugo očekivanog "preseljenja" u Europsku Uniju, na red je došao i Ustav. Iako je od samog početka pregovora sa Europskom unijom svima je manje više bilo jasno koje se to odredbe Ustava moraju izmijeniti zbog procesa prilagodbe; na izmjene se čekalo gotovo do završne faze pregovora. Jedan od važnijih razloga zašto je nedostajalo političke hrabrosti ranije krenuti sa izmjenama Ustava treba tražiti i u mehanizmu 2/3 većine glasova potrebne za izmjenu Ustava u Hrvatskom saboru. Dakle nužan je konsenzus vladajućih i oporbenih, a otvaranje polja političkog razgovora oko Ustava lako može skliznuti u svakodnevne političke prepirke, što je u potpunosti legitimno, ali za političke stranke – posebno za vladajuće – bezrazložno izlaganje kritici i prepucavanju. Pri tome kao da se zaboravlja da je upravo kritiziranje i prepucavanje – otvaranje sukoba – i onda upravljanje tim sukobom, upravo jedna od odlika demokracije. Ali u ovom trenutku, RH nema vremena za demokraciju, ima samo vremena za *ispunjenje svojih strateških vanjsko-političkih ciljeva*.

Zbog toga se nema vremena niti potrebe konzultirati sa građanima o ustavnim promjenama iako će u konačnici građani biti ti koji će preko svojih odvjetnika najčešće podnositi ocjene ustavnosti, ustavne tužbe ili podnositi pritužbe Europskom sudu sa ljudska prava. Moj je stav kako rasprava o Ustavu zavređuje najširu moguću raspravu, uključujući čak i onu nestručnu. Odnosno, o Ustavu je legitimno razpravljati i na nestručan način. Naime, Ustav kao uistinu svojevrsan konsenzus načela i vrijednosti jedne zemlje više je nego čisto formalno-pravni dokument. On je s jedne strane osobna karta jedne zemlje, ali s druge strane i svojevrsan strateški plan u kojem smjeru se ova zemlja želi nastaviti kretati. Upravo zbog toga, o Ustavu mora razgovarati što veći broj ljudi jer razgovor o Ustavu na neki način može doprinjeti i razvoju interesa građana za političke procese u zemlji što može u konačnici smanjiti trenutnu političku pasivnost/inertnost većeg broja građana. Kroz razgovor o Ustavu imamo priliku naučiti i razgovarati o demokraciji ili učiti demokraciju. Pitanje je koliko uopće naših građana zna što je Ustav (ne bih se čudio da više ljudi zna što je Biblija od toga što je Ustav) i razgovor o ustavnim promjenama je odlična prilika otvaranja nacionalnih konzultacija o ustavnim vrijednostima i demokraciji.

Treća propuštena prilika

Nažalost ovo je već treća nacionalna tema gdje se ta prilika propušta. Prva je zasigurno bilo priključenje RH NATO-u, druga je priključenje RH Europskoj Uniji (posebno pregovaračka stajališta) i sada - izmjene Ustava RH. Niti za jednu od ovih tema vladajuće elite nisu vidjele važnost šireg uključivanja javnosti, već suprotno, javnost se doživljava kao *opasnost, nekonstruktivna prepreka nacionalnim strateškim ciljevima*. Argumentacija ide u smjeru da u 20 godina krhke hrvatske demokracije još uvijek nismo uspjeli stvoriti takvu javnost koja bi na odgovoran i konstruktivan način mogla doprinosti političkim procesima u RH. Možda u tome ima i istine, ali je pitanje kako će se takva javnost ikada moći stvoriti ako joj se nikada

ne da prilika da, ako ništa drugo, onda barem vježba demokraciju kroz javne rasprave vezane za nacionalne interese? Naime, sada ostaje dojam kako su se već postavili standardi ignoriranja javnosti i da se ti standardi zasigurno neće pomaknuti kada se jednog dana i ispune svi *strateški nacionalni ciljevi* vezani uz ulazak u Europsku Uniju. Ući ćemo u Uniju i valjda tek onda počinje demokracija u Hrvatskoj? Do onda, bolje da smo kuš! Naravno to je potpuno pogrešna percepcija jer nema gore nego biti u nekom savezu a nemati osnovna znanja i vještine o funkcioniranju tog saveza.

Doduše, zadnja tri mjeseca se rasprava oko ustavnih promjena ipak malo proširila i izvan zgrade Vlade i Hrvatskog sabora. Na inicijativu različitih organizacija civilnog društva učinjeno je nekoliko stručnih rasprava (ali niti jedna nestručna!). Moramo biti svjesni kako ta prilika za raspravljajem nije inicirana željom političkih elita da uključe javnost, već se dogodila iz jednostavne nemogućnosti da se vladajuća i oporbena stranka dogovore o izmjenama Ustava. Da je dogovor bio moguć, rasprave ne bi bilo, kao vjerojatno ni ovog teksta. Dakle, javna rasprava je posljedica nemogućnosti dogovora, a nije nikakva privilegija ili strategija vezana uz građane.

Ustavne promjene pred zidom

A već ta mini rasprava se pokazala itekako potrebnom, konstruktivnom i inspirativnom. U protekla tri mjeseca građani su iskoristili koliko toliko svoj prostor i počeli razgovarati o ustavnim promjenama. Tako se iskristalizirao čitav niz inovativnih prijedloga koji su itekako važni za osuvremenjivanje sadašnjeg Ustava, a koji naravno nisu uopće bili detektirani od političkih elita u prvom krugu mačevanja vlastitim amandmanima. Štoviše nakon nekoliko općih tematskih rasprava, postaje sve jasnije kako bi javna rasprava sada mogla krenuti puno kapilarnije, u rasprave po pojedinim člancima. I naravno, rasprava bi i teritorijalno trebala se izmjestiti iz glavnog grada i preseliti se u druge gradove i sela. O tome zašto nikome nije palo na pamet otvoriti internet stranicu www.sabor.ustavne-promjene.hr na kojoj bi se mogle vršiti i internet konzultacije, tj. komentiranje i predlaganje ustavnih promjena, neću ni govoriti. Gotovo sam siguran da je daljni scenarij promjena Ustava jasan. Pasivizirati će se javna rasprava budući da civilno društvo samo po sebi nema kapaciteta preletiti je van granica grada Zagreba i usmjeravati je po pojedinim člancima, a državne institucije nemaju interesa da se rasprava proširuje. Vrlo vjerojatno će se stvar vratiti na svega nekolicinu amandmana nužnih za priključenje Europskoj uniji i to u nekom od krajnjih vremenskih trenutaka kada će izmjene biti dovedene pred zid: ili izmjene ili nema u Europsku uniju.

Razlozi inertnosti prema javnoj raspravi ne moraju ležati nužno samo u predrasudama i stereotipima političkih elita prema javnosti koja se u ovim *povijesnim trenucima* približavanju Europskoj Uniji trenutno primarno doživljava kao ometajući i nekonstruktivan faktor ispunjenju *strateških nacionalnih ciljeva republike* (sjetimo se ovdje još jednom porijekla riječi republika –*res publica* – javna stvar....). Ti razlozi mogu biti puno dublji i treba ih tražiti u odgovoru na puno načelnije pitanje: koja je uopće uloga građana-civilnog društva u demokraciji? Naime, da bi stvorili demokraciju u najmanju ruku potrebni su vam slijedeći sastojci: najmanje dvije političke stranke, potrebna vam je izabrana Vlada i/ili Predsjednik, Sabor i sudovi. Neki će još na tu listu dodati medije, a u zadnje vrijeme slušamo kako su vam potrebne i organizacije civilnog društva kao legalan i organizirani model političke participacije građana.

Civilno društvo tek kao dodana vrijednost

Istina je u tome da kako sada stvari stoje civilno društvo nije konstitutivna komponenta demokracije, već prije *dodana vrijednost* demokraciji. Dakle, demokracija kakvu poznajemo danas prvenstveno u tranziciji, očito je moguća i bez slobode medija i bez civilnog društva. Civilno društvo dolazi tek kasnije, kada *institucije profunkcioniraju*? Tako npr. u mnogim zemljama srest će te se sa *nacionalnim strategijama stvaranja poticajnog okruženja za razvoj civilnog društva*. Nisam još čuo da u „demokratskoj“ zemlji postoji *strategija stvaranja poticajnog okruženja za razvoj političkih stranaka*? ..ili *za razvoj sudstva*? Pretpostavljamo da su te poluge same po sebi postojeće u demokraciji dok civilno društvo se percipira kao proizvod, dodana vrijednost demokracije. Kao da demokracija razvija civilno društvo, a ne obrnuto?! Ili da uzmemo još radikalniji primjer „stvaranja demokracije“ u Afganistanu ili Iraku. Zamislimo da savezničke snage primarno osiguravaju „afganistanske organizacije civilnog društva“ ili „nezavisne afganistanske medije“ da nesmetano rade svoj posao. Takva slika čini nam se potpuno iskrivljena i naravno ona je naivna. Ali kada savezničke snage, gradeći demokraciju, primarno osiguravaju parlament, vladu i sudove u Afganistanu ta slika nam je u potpunosti realna i nimalo iskrivljena.

Državotvorne institucije preuzele su dominaciju u razumijevanju pojma demokracije i istisnule poziciju građana. Dolazimo do paradoksa da je demokracija tu bez građana, koji su dodana vrijednost, a ne konstitutivna karika demokracije. Podmuklo se žele plasirati teza kako je izlazak na izbore dovoljan i najdemokratskiji oblik participacije građana. U takvoj konstelaciji naravno da nema potrebe za građane u demokraciji. Krivo bi bilo razumjeti ovu argumentaciju kao poziv na pobunu građana i obračun na demokratskoj sceni sa demokratskim institucijama. Ovo nije poziv na rušenje institucija i davanja ovlasti demokratskih institucijama građanima tj organizacijama civilnog društva. Savršeno je jasna uloga izvršne, zakonodavne i sudbene vlasti i nikako ne tvrdim da građanski pokreti moraju preuzimati te uloge. Ali sva ta tri oblika vladanja zbog iznimne količine moći koju im kao građani povjeravamo na izborima moraju imati kvalitetne mehanizme nadzora korištenja moći i kanaliziranje vlastite moći prema javnosti na način koji je uključujući a ne isključujući. Potpuno je nedemokratski moć osvojenu na izborima interpretirati kao *moć nad građanima*, već bi se trebalo razmišljati o *moći sa građanima*.

Auto-demokracija na djelu

Upravo zbog tog neproporcionalnog odnosa moći političke elite će puno lakše zaboraviti na ulogu građana u demokraciji i u stvari, ironično, raditi na slabljenju demokracije. U konačnici legitimno izabrane institucije države i sudstva moraju i trebaju imati moć konačnog donošenja obvezujuće odluke. U tome nema spora. Ali tu odluku ne smiju donositi bez kvalitetne političke komunikacije sa građanima. Ukoliko nema konzultacija, propitivanja i razgovora, moramo govoriti o autodemokraciji, a nikako o demokraciji. Za razliku od autokracije u kojoj jedan vladar zavlada svim polugama vlasti, u autodemokraciji, pojedine institucije demokracije također preuzmu sve poluge vladanja i nameću pristran načina vladanja, tj donošenja odluka, isključujući javnost. Upravo je to slučaj u *Res-publici Hrvatskoj*. Autodemokratski pristup ustavnim promjenama nema potrebe za javnošću. On ima primarnu potrebu za ispunjenjem *strateških nacionalnih ciljeva* kroz mehanizme moći izabranih na izborima koji podrazumjevaju da znaju i čine najbolje što mogu. A dnevno svjedočimo kako puno toga niti znaju niti mogu.